

УДК 330.131.5:334.7

Дідур Г.І.

к. е. н., доцент кафедри «Менеджменту і маркетингу»  
Одеський державний аграрний університет

## СКЛАДОВІ ТА НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ АГРАРНОЇ СФЕРИ

**Анотація:** В статті розглядаються сутність господарського та економічного механізмів. Досліджуються основні складові економічного механізму господарських товариств аграрної сфери економіки. Відзначається роль держави у формуванні ефективного економічного механізму. Зазначаються основні проблеми функціонування економічного механізму в господарських товариствах.

**Ключові слова:** господарський механізм, економічний механізм, господарські товариства, орендні відносини.

**Постановка проблеми.** У процесі створення господарських товариств на базі сільськогосподарських підприємств відбулася їх трансформація зі збереженням великомасштабного виробництва, єдиного організаційно-економічного комплексу, цілісної виробничої і соціальної інфраструктури, в розвиток якої були зроблені великі капіталовкладення що дозволило зберегти накопичений досвід і виробництво. В цих умовах удосконалення економічного управління є одним з головних чинників підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва.

Слід зазначити, що сьогодні, не дивлячись на значну кількість праць, присвячених цій проблемі, недостатньо уваги приділяється дослідженню особливостей організаційно-економічного механізму розвитку підприємств аграрної сфери. А це питання є досить актуальним, тому що при побудові розвинутої ринкової економіки в Україні, необхідно чітко визначити, які відносини між економічними суб'єктами можуть виникнути і як правильно їх будувати аби вони були взаємовигідними для всіх учасників.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Господарський механізм є важливою складовою національної економіки і являє собою систему форм, засобів, методів і важелів, на засадах яких здійснюється її організація, управління і регулювання. Тобто господарський механізм є системним утворенням, що складається з елементів, які знаходяться у зв'язках один з одним.

Виходячи з даної посилки і з теорії систем можна стверджувати, що господарський

механізм представляє собою досить складне економічно-господарське утворення, яке складається з окремих відносно самостійних елементів. Останні, в свою чергу, можуть створювати більш вузькі, спеціалізовані механізми в рамках єдиного господарського механізму.

В економічній літературі термін «механізм» розглядається:

- як послідовність станів, процесів, що визначають якість явища чи дію;
- як система, пристрій, що визначає порядок виду діяльності [1, с.402].

Економічний енциклопедичний словник [2,с.133] визначає господарський механізм як систему управління народним господарством шляхом використання економічних законів, вирішення суперечностей суспільного способу виробництва, реалізації власності, а також розвитку людини та узгодження її інтересів з інтересами колективу, класу, суспільства.

На думку більшості вітчизняних економістів - економічний механізм становить основу, серцевину господарського механізму. На рівні аграрного формування і невеликого об'єднання організаційно-економічний механізм виступає як господарський механізм в вузькому значенні цього слова [3,с. 13; 4, с.52].

Отже, економічний механізм є найважливішою підсистемою господарського механізму, який складається з економічних засобів впливу на виробництво.

Як зазначають Полтавський Ю.А. та Супрун О.М.: «вплив форми власності може бу-

ти на рівні 10-20%, останні ж 80-90% ефективність залежить від системи господарського механізму... Визначаючи вирішальну роль власності в ефективності функціонування підприємств, треба відзначити, що корінні зміни відбуваються лише тоді, коли трансформація в формах власності супроводжується впровадженням нових механізмів господарювання на мікрорівні» [5,с.37].

Провідний вчений-аграрник В.Я. Месель-Веселяк [6,с.153] називає найбільш впливовим фактором, який призводить до неефективного виробництва – недосконалість економічного механізму господарювання.

Саблук П.Т. [7,с.3] визначає «економічний механізм, як практичний вираз системи виробничих відносин, засновану на інтересах (відповідальності) сукупність економічних важелів і регуляторів виробництва».

Ринкові умови господарювання потребують виявлення особливостей економічного механізму як інтеграційного поняття, його впливу на ефективність виробництва, розвитку і удосконалення економічних важелів, відповідно до особливостей форми власності аграрних підприємств та конкретних умов господарювання.

**Формулювання цілей статті.** Мета дослідження полягає у визначенні основних елементів економічного механізму господарських товариств аграрної сфери, які мають вирішальне значення для їх ефективної роботи.

**Виклад основного матеріалу.** Більшість дослідників сходяться на тому, що економічний механізм необхідно розглядати як систему взаємопов'язаних елементів [7,8,9,10]. Але, економічний механізм не може існувати як замкнена система, він є динамічною відкритою системою, яка враховує вплив безлічі як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, так як і підприємство, ефективна діяльність якого може гальмуватися чи обмежуватися різними впливами і факторами.

На рисунку 1 представлена схема складових економічного механізму господарських товариств. При чому зовнішній вплив можна представити трьома блоками: фінансовий, ціновий механізми і державне регулювання.

Як показує світовий досвід, економічними функціями держави або основними на-

прямками її впливу на економіку є: формування правової основи економічної діяльності; розвиток конкуренції у галузях національної економіки; перерозподіл доходів; забезпечення стабільності на макрорівні (згладжування або усунення економічних коливань); «державне стимулювання НДДКР, або науково-технічної політики; активна амортизаційна політика; кредитно-грошова політика; інноваційна політика; структурна політика. Отже, держава має достатньо важелів для впливу на діяльність аграрних підприємств.

До порушень в макроекономічній політиці держави, що призвела до кризи в економіці, можна віднести: диспаритет цін на сільськогосподарську продукцію і промислові засоби виробництва; відсутність фінансової підтримки; податковий тиск; прискорене реформування аграрних підприємств без докорінної зміни їх економічного і організаційного механізмів; послаблення державної ролі у створенні і регулюванні ринку, особливо ринку оптової торгівлі, розвитку ринкової інфраструктури, технічному переозброєнню і впровадженню інтенсивних технологій.

Спрямована дія економічного механізму відповідно до його складових уже найближчим часом може забезпечити вирішення практичних завдань, пов'язаних із захистом вітчизняного товаровиробника, усуненням диспаритету цін, раціональним використанням земельних та інших природних ресурсів, підтримкою інноваційних програм із селекції, техніки, технології, виходом товаровиробника на світові ринки.

Вважаємо, що до економічного механізму господарських товариств обов'язково треба включити дивідендну політику і відносини по використанню цінних паперів.

Внутрігосподарські економічні відносини господарських товариств складаються з системи матеріального стимулювання працівників; механізму оренди землі і майна підприємства, форм організації праці підрозділів, внутрігосподарське планування і ціноутворення, а також економічний аналіз, який є основою прийняття обґрунтованих управлінських рішень.



Рис.1. Економічний механізм функціонування господарських товариств\*

\*власна розробка автора

В господарських товариствах організація внутрігосподарських економічних відносин ускладнюється самою формою власності, яка є приватно-спільною. Поєднання в одній особі власника і робітника є важливим моментом при організації економічних відносин. Продукт праці, що створений у колективному господарстві, є також колективним, так як у його створенні бере участь велика кількість власників-працівників. Від того як він розподіляється між учасниками, залежить їх відношення до результатів праці.

Невід’ємним елементом економічного механізму господарських товариств аграрної сфери є оренда землі і майна. Для господарських товариств основною їх рисою є те, що кожний їх член є власником, який може передати належні йому земельні і майнові паї в колективне користування, виступаючи при цьому в ролі засновника, або здати в оренду,

зберігаючи при цьому за собою право вилучити їх з метою іншого використання. Орендні відносини сприяють розвитку господарських товариств, забезпечуючи розширення їх розмірів, що в свою чергу сприяє підвищенню ефективності їх функціонування.

Як свідчать дослідження механізм оренди ще недостатньо відпрацьований, тому тут виникає багато недоліків. Залишається недосконалим економічний механізм формування орендної плати, низький її рівень, перевага натуральної і відробіткової форм, віртуальні методи розрахунку цих платежів, низька ефективність використання орендованих земель, а також несвоєчасна оплата і заборгованість не створюють належної матеріальної зацікавленості власників земельних паїв. Але розвиток ринкових відносин торкнувся і цієї сфери, тому конкуренція на

ринку оренди землі спонукає землекористувачів одержувати перевагу на цьому ринку саме за рахунок створення кращих умов для орендодавців. Перш за все це стосується розмірів орендної плати, що змусить орендарів ефективніше використовувати орендовану землю.

На жаль, у господарських товариствах виробництво продовжує вестися за раніше прийнятою схемою внутрішньогосподарських відносин, тобто без урахування інтересів пайовиків. Ця схема не відповідає ринковим вимогам, проявляється невміння керівників багатьох господарств удосконалити виробництво, організувати реалізацію продукції, одержати за неї гроші, вибрати кредиторів і партнерів з поставок засобів виробництва і послуг. На підприємствах збереглося безкарне розкрадання майна і продукції. Повноваження загальних зборів, які є досить широкими у сфері контролю за діяльністю управлінського апарату залишаються формальними.

Нова модель внутрішньогосподарських економічних відносин повинна відповідати наступним вимогам: прийнятність застосування в умовах дії приватної власності; мо-

тивація до високопродуктивної праці конкретного працівника; функціонування на основі противитратного механізму; прозорість та простота; універсальність; головним суб'єктом внутрігосподарських економічних відносин повинен стати конкретний працівник.

**Висновки.** Отже, реальне почуття власника у працівника стимулює його на примноження, зберігання, раціональне розподілення і ефективне використання наявних ресурсів. Однак, це можливо лише в межах ефективного економічного механізму, що ґрунтується на послідовній реалізації економічних стимулів та інтересів.

Економічний механізм аграрних господарських товариств представляє

собою складний комплекс важелів і методів впливу на господарську діяльність підприємств, які потребують подальшого вивчення і удосконалення. Невід'ємними елементами економічного механізму господарських товариств, які потребують особливої уваги, є дивідендна політика, відносини по використанню цінних паперів і оренда землі і майна.

#### Список літератури:

1. Мальный экономический словарь / [под ред. Азрилияна]. – М.: Институт новой экономики, 2000. – 1088с.
2. Економічний енциклопедичний словник: У 2т. Т.1-2 / [за ред. С.В. Мочерного]. – Львів: Світ, 2005. – 616с.
3. Стан аграрно-технічного сервісу та організаційно-економічний механізм його розвитку / [Бурковський І.Д., Курносенко В.Г., Курносенко Л.В. та ін.]. – Миколаїв: МДАУ, 2005. – 197с.
4. Данилів Б.В. Економічний механізм і міжгалузеві економічні відносини в агро формуваннях / Б.В. Данилів // Економіка АПК. – 2007. – №2. – С.49-56.
5. Полтавський Ю.А. Ринковий механізм як система забезпечення ефективної діяльності аграрних підприємств / Ю.А.Полтавський, О.М. Супрун // Вісник ХНАУ. – 2007. – №30. – С.35-37.
6. Месель-Веселяк В.Я. Організація ефективного виробництва в господарських формуваннях ринкового типу / В.Я. Месель-Веселяк // Вісник економічної науки України. – 2005. – №1. – С.152-154.
7. Саблук П.Т. Стратегічні напрямки аграрних реформ – перехід на інноваційну модель розвитку / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2002. – №12. – С.12-15.
8. Крячкова Л.И. Механізм хозяйствования в сельхозпредприятиях / Л.И. Крячкова // Аграрная наука. – 2003. – №3. – С.7-8.
9. Нетяжук М.В. Економічні механізми в ринкових умовах / М.В. Нетяжук // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – №3(34) – С.18-22.
10. Мирошніченко О.Ю. Етапи формування організаційно-економічного механізму інноваційної діяльності підприємств [Електронний ресурс] / О.Ю. Мирошніченко, В.І. Карюк // Ефективна економіка - 2013. – №9. - Режим доступу до журн.: <http://www.economy.nayka.com.ua>

**Summary.** Statement of the problems. Today, not enough attention is paid to investigate the characteristics of organizational and economic mechanism of agrarian sphere enterprises. This question is important because it is necessary to clearly define how to build relationships that they are mutually beneficial to all participants. Under these conditions, improving economic management is a key factor in increasing the efficiency of agricultural production.

**Results of research.** The article deals with the nature of business and economic mechanisms. We study the basic components of the economic mechanism of agricultural economic associations. There is the state's role in the formation of effective economic mechanism. Economic mechanism of economic partnerships should definitely include dividend

*policy and relations on the use of securities. A vital part of the economic mechanism of economic partnerships in agrarian sphere is a lease of land and property. Rental mechanism is not worked out, that's why there are many shortcomings here. Mechanism of economic rent remains imperfect and of low level. The new model of economic mechanism must meet the following requirements: application of acceptability in terms of private property; motivation for highly specific employee work; operation based on conscious mechanism; transparency and simplicity; versatility; the main subject of internal business economic relations should be specific employee.*

*Conclusions. Economic mechanism of agrarian business partnerships is a complex set of instruments and methods to influence the economic activity of enterprises that require further study and improvement. An integral element of the economic mechanism of economic partnerships that need to be considered are the dividend policy, relations on the use of securities and rental of land and property.*

**Key words:** *business mechanism, economic mechanism, business associations, lease.*